

Esther Williams: morska deklica (pod)vodnih filmskih spektaklov

VERONIKA ZAKONJŠEK

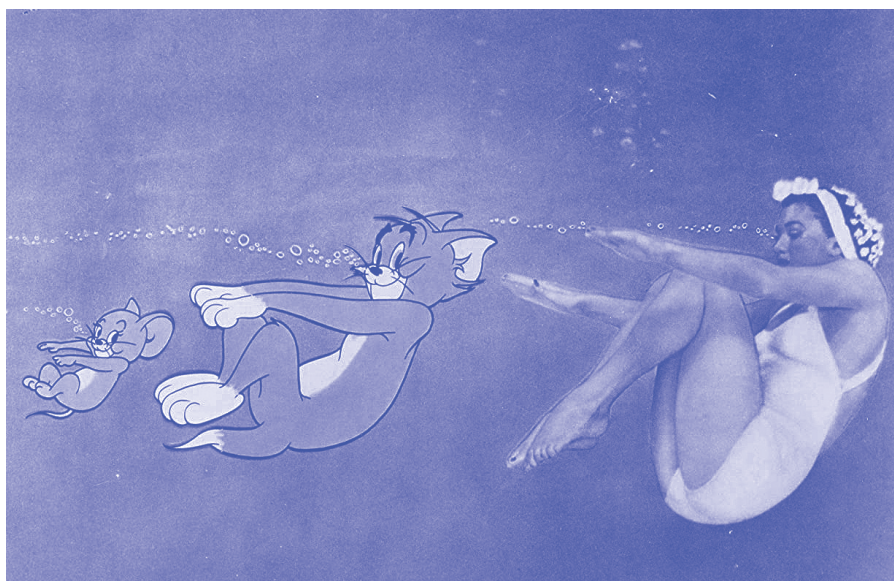
Ime Esther Williams še danes predstavlja sinonim za (pod) žanrsko atrakcijo vodnih muzikalov (t. i. *aquamusicals*), ki so s spektakularnimi koreografijami sinhronega plavanja navduševali množice povojnega sveta. V sredino prejšnjega stoletja se je zapisala kot »morska deklica« studijskega sistema, katere življenjski repertoar se je raztezal vse od nacionalne prvakinje v plavanju in skorajšnje olimpijske tekmovalke do svetovno prepoznavne igralko in modne oblikovalke. A za izpopolnjeno fasado vseameriškega dekleta, ki se je ob začetku druge svetovne vojne znašlo v osrčju tovarne sanj, se skriva predvsem tragična zgodba osebnih izgub in zlorab – v popolnem nasprotju s fantazijo, ki jo je o njej izoblikovala serija MGM spektaklov iz 40. in 50. let. Komercialni hiti, kakršna sta **Ples na vodi** (*Bathing Beauty*, 1944, George Sidney) in **Jupiter's Darling** (1955, George Sidney), v katerih se mlada Esther elegantno potaplja pod vodo, danes delujejo neizvirni in šablonski, a njena neoporečna karizma in plavalno-plesne sekvence, ki jih v spektakularnem finalu *Plesa na vodi* ob Straussovem valčku spremlja zbor sinhronih plavalk, vodomotov in v vodni obroč ujetih ognjenih plamenov, s svojim brisanjem mej fantazijskega in realnega tudi sodobnega gledalca težko pustijo ravnodušnega.

Danes že skoraj pozabljena ikona zlate dobe Hollywooda je bila v vrtnec zvezdniškega življenja posrkana po (ne)srečnem naključju, brez predhodne želje po filmskih žarometih. Lovljenje »ameriških sanj« je bilo vselej namenjeno njenemu bratu Stantonu, čigar odkritje je za sedemčlansko družino med ekonomsko depresijo 30. let prejšnjega stoletja predstavljalo rešilno bilko iz revščine in pomanjkanja. A dečkova

karijera, v katero sta starša polagala svoje upe in pričakovanja, se je kmalu tragično zaključila, ko je Stanton pri zgolj šestnajstih letih umrl. Esther, nemočna ob opazovanju svoje od izgube ohromljene družine, se je tako odločila, da bo prevzela Stantonovo breme in družino rešila iz pogubne finančne stiske. A starša sta imela drugačne načrte: Stantonovo simbolno vlogo »zlatega otroka« sta le nekaj let pozneje predala osirotelemu najstniku Buddyju, ta pa se je kmalu po vselitvi v njihov dom začel tihotapiti v spalnico tedaj trinajstletne Esther in jo rutinsko posiljevati. V strahu pred ubesedenjem stiske je bil Esther v uteho le javni bazen, kjer je začela z dnevnimi treningi počasi graditi fizično moč in prevzemati nadzor nad svojim telesom.¹ Leta disciplinirane vadbe, prirojen talent in osvojitve tehnike metulja, ki je bil takrat še vedno rezerviran le za moške plavalce, so jo pri šestnajstih letih pripeljali do rekordnih vodnih hitrosti in posledične zmage na nacionalnem prvenstvu v plavanju na 100 m. A poletne olimpijske igre, naslednji korak njene predvidene kariere, je prekinil izbruh druge svetovne vojne. Esther je tako namesto v Helsinkih pristala v glavni vlogi plavalno-plesne glasbene predstave *Aquacade*, v kateri so jo odkrili iskalci talentov studia MGM. Z vstopom v polje filmske industrije je občutek njene edine vrednosti kot vizualnega objekta poželenja, ki ji ga je v preteklosti jasno vcepljal že Buddy, postal le še močnejši. Razlog za vpeljavo športnice pred filmske kamere namreč ni bil njen skriti igralski talent – tega bržkone ni

1 Syme, Rachel. Esther Williams and the Birth of Waterproof Makeup. Podkast You Must Remember This (5. epizoda, 17. februar 2020).

MILLION DOLLAR MERMAID (1952)

DANGEROUS WHEN WET (1953)

ESTHER WILLIAMS

imela prav veliko – temveč iskanje načinov, s katerimi so ustvarjalci skušali zaobiti restriktivno cenzuro Haysovega kodeksa. Filmi, ki so v svoje jedro postavljali plavanje, so postali popoln izgovor za vpeljevanje ženske razgaljenosti in nošenja kopalk na veliko platno; videz, ki je Esther v trenutku izstrelil na sam vrh *pin-up* ikon svojega časa.

Hollywood je z vodnimi spektakli, v katerih je nastopala Esther Williams, izumil domala popolno formulo, s katero je uspel v paket »spodobne« in lahkotne filmske izkušnje zapakirati erotičen pogled na žensko telo. Estherino polgolo telo je gledalcem tako sugeriralo predvsem erotičnost in senzualnost, ki je do pojava kontrakulture 60. let in počasnega razkroja rigidnih »moralnih« prepovedi tistega časa zapolnjevala ta popoln manko filmske reprezentacije spolnosti.² Njeno gibanje v vodi je vselej graciozno, elegantno in na videz enostavno; spominja na baletno rutino, z odra prestavljeno pod vodno gladino. Kot pri plesalcih, ki s preciznim obvladovanjem teles redefiniirajo naše dožemanje časa in gravitacije, ko v grandioznih *grand jeté* skokih navidezno obstojijo v zraku, se tudi plavalne rutine pred nami odvijajo kot v počasnih posnetkih, v katerih Esther deluje kot eteričen,

skoraj zunajzemeljski privid. Fantazijskost njene podvodne persone je bržkone najbolj izrazita v filmu **Dangerous When Wet** (1953, Charles Walters), kjer se ji v izjemni animirani sekvenci pod vodo pridružita Tom in Jerry. Da je bil glavni pomen tovrstnih studijskih izdelkov vedno predvsem v prodaji njenega telesa, pa je še danes jasno ob dejstvu, da se vsa Estherina filmografija drži preverjene – in v jedru povsem enake – narativne formule, v kateri se menjajo le njeni ljubezenski interesi in kopalke.

Kljub atletski naravi plavalnih filmskih sekvenc, v katerih se ne sme nikoli zdeti preveč mišičasta ali izmučena, njena prezenca v vodi vedno znova briše mejo med športom in umetnostjo; blišč in glamur spektakularnih vodometov, sinhronega plavalnega zbora in prešernih nasmehov, ki spremljajo tovrstne glasbene vložke, pa zakrivajo trdo delo in neomajno fizično moč, ki se skrivata za plesno-akrobatskimi vodnimi rutinami. Studio MGM, ki je podobno kot predhodna predstava *Aquacade* stremel k »*We don't want fast, we want pretty!*«, je njen plavalni talent, s katerim je še nedavno podirala hitrostne rekorde, marljivo preoblikoval v eterično eleganco vodnega baleta in ji sčasoma prinesel naziv hollywoodske morske deklice – vzdevek naj bi ji prvi pripisal Clark Gable³. Tovrstno pojmovanje ženske, katere primarna naloga sta bila predvsem vizualna privlačnost in brezčasen seksapil, ki ni smel usahniti niti med največjimi fizičnimi napori, pa seveda ni prišlo brez svoje cene. Esther ob vstopu v kolesje studijskega sistema, ki si je prilastil vse od njenega telesa do zasebnega življenja, tako ni bilo dovoljeno, da bi bila videti naravna, zaso-pla, izmučena – in ne nazadnje noseča.

Sinhrono plavanje je z njenim prodorom na filmsko sceno tako subtilno prevzelo vlogo performativne in popolne ženstvenosti, kar je dekletom povojne generacije začelo postavljati nemogoče lepote standarde. Esther, ki jo je studio hitro preobrazil tudi v enega najbolj dobičkonosnih filmskih »objektov«, tako postane obraz novih Max Factor ličil, katerih vodoodpornost – na njenem obrazu so se obdržala tudi v teku celodnevni snemanj – je bila izumljena prav za njene (pod)vodne rutine.⁴ Ista ličila so se v posodobljeni formuli do danes obdržala v funkciji »lepotnega ščita« pred deževnimi dnevi in solznimi očmi. Obrazi plavalk so se tako nad vodno gladino vselej raztezali v bleščeče nasmeške, medtem ko so njihove noge na dnu bazena nevidno garale; njihove

3 Williams, Esther. 1999. *The Million Dollar Mermaid*, str. 87.

4 Thomas, Erika. 2016. *Max Factor and Hollywood: A Glamorous History*, str. 69.

2 Chaline, Eric. 2017. *Strokes of Genius: History of Swimming*, str. 280.

trepalnice so bile dolge in lepo oblikovane, šminka nikoli razmazana, frizure pa ukročene in elegantne, saj so jim v iskanju primerljivo vodoodpornega učinka v lasišče vtirali trdovratno kombinacijo olja in vazelina, ki naj bi spominjala na mast za loščenje avtomobila. Esther so zamaščene lase nato spleтали v kite, nanje pa z bolečimi iglami, ki so na njeni lobanji za vedno pustile brazgotine, pritrtili še umetne vsadke.⁵ Tako so njeni lasje uspeli obdržati precizno obliko – tudi ko je bila v bazen primorana skočiti s 27-metrskega odra ali nihajočega trapeza, nato pa se elegantno, nasmejana in predvsem še vedno brezhibno privlačno povzpeli nazaj nad vodno gladino. A nasilje zlate ere Hollywooda se ni končalo tukaj: z mastjo prepojene lase so ji včasih spirali kar z acetonom, jo med produkcijo filma **Texas Carnival** (1951, Charles Walters) v zaprtem vodnem tanku skoraj utopili, med snemanjem filma **Million Dollar Mermaid** (1952, Mervin Leroy) pa ji ob skoku v vodo s 35 metrov visokega odra zaradi premočne sile in nefleksibilne aluminijaste krone povzročili zlom treh vratnih vretenc.⁶ Zaradi predolgega zadrževanja v studijskem tanku so ji kar sedemkrat počili tudi ušesni bobniči, studio pa se ni obnašal nič bolj prizanesljivo niti med njenimi nosečnostmi, ko je morala še naprej izvajati akrobatske kaskade,⁷ med snemanjem filma **Easy to Love** (1953, Charles Walters) pa se je bila v petem mesecu nosečnosti primorana naučiti celo smučanja na vodi.

Prestop iz športne sfere v filmsko industrijo pa je pri Esther najbolj zaznamovalo prav spolno nadlegovanje, od katerega je s strogo disciplino plavanja že od samega začetka skušala vsaj mentalno pobegniti: tako ji ni bilo prizaneseno s sestanki v hotelskih suitah producentov, z neprimernimi nadlegovanji filmskih soigralcev, niti z dnevnim seksualnim razgaljanjem za odrom, ko jo je skozi večmesečno sezono predstave *Aquacade* nadlegoval nekdanji Tarzan in petkratni dobitnik olimpijskega zlata, Johnny Weissmuller. Esther je v svoj prvi zakon tako bržkone pobegnila v naivnem prepričanju, da se bo s pridobitvijo zakonskega stana nadlegovanje končalo, a žalosten splet okoliščin jo je namesto v zeleno enakopravnost na delovnem mestu potegnil v vrtnice štirih

propadlih zakonov: prvi mož ji je ob ločitvi pobral vse prihranke, drugi je njene s trudom zaslužene milijone zakockal in jo na višku kariere spravil do bankrota, tretji pa jo je posesivno skrtil pred filmskimi žarometi ter si jo počasi podredil v gospodinjjo, ki je postala le še senca nekoč fizično močne in – vsaj navidezno – samostojne javne osebnosti. A Esther, ki še danes velja za prvakinjo vodnega baleta na filmu, je bila vendarle le naslednica poti, ki jo je pred njo delno že utrla avstralska plavalka Annette Kellermann, ena prvih žensk, ki je leta 1905 poskusila preplavati angleški kanal in katere zgodovinskemu podvigu se v filmu *Million Dollar Mermaid* pokloni tudi Williamsova. Annette je z nemimi filmi, kakršna sta **Neptune's Daughter** (1914, Herbert Brenon) in **Daughter of the Gods** (1916, Herbert Brenon), na platno prvič prinesla plavanje, potapljanje in tehniko vodnega baleta,⁸ kar je pozneje v tehnično dovršenem technicolorju nadgradila nepresežena morsk deklica ameriškega filma, Esther Williams.

Esther se v filmsko zgodovino morda ni zapisala z brezčasnostjo, kakršna še danes obdaja zvezde njene generacije – Judy Garland, Doris Day, Grace Kelly –, a njen skok v bazen hollywoodskega sveta je vendarle prinesel nov filmski žanr, ki ni spremenil le ženske perspektive vodne lepote in posledične želje po odpornosti na zunanje elemente, temveč je z letom 1984 vplival tudi na vpeljavo novega olimpijskega športa – sinhronega plavanja. S tem pa je Esther, ki se ji olimpijskih iger kljub ambicijam nikoli ni uspelo zares udeležiti, za vselej pustila pečat v tradiciji športa, s katerim si je nekoč (za)celila travme otroštva in se nato popeljala v sam vrh »ameriških sanj« in popkulture.

Viri in literatura:

- Williams, Esther. 1999. *The Million Dollar Mermaid*. New York: Simon & Schuster
- Chaline, Eric. 2017. *Strokes of Genius: History of Swimming*. London: Reaktion Books Ltd.
- Thomas, Erika. 2016. *Max Factor and Hollywood: A Glamorous History*. Charleston: The History Press.

5 Williams, Esther. 1999. *The Million Dollar Mermaid*, str. 191.

6 Po nesreči je za šest mesecev obležala v mavcu, s čimer se je zamaknila celotna produkcija filma (ibid., 220).

7 Prvi otrok se je, predvidoma zaradi prehudih fizičnih naporov in slabe ginekološke oskrbe žensk v zgodnjih 40. letih, v petem mesecu nosečnosti rodil mrtev – umrl naj bi že mesec pred porodom, zaradi česar naj bi tudi Esther skoraj umrla od zastupitve krvi.

8 Chaline, Eric. 2017. *Strokes of Genius: History of Swimming*, str. 275.